

ԱԶԳԱՅԻՆ-ԵՌՈՒՄՆԻՐԱԿԱՆ ԱՎՏՈՆՈՄԻԱՅԻ ՄԱՍԻՆ

ԱՌԱՋԱԹԱՆ

«Նոր հոսանք»²¹⁸ ամսագրի 1913 թվի 1-ին և 2-րդ համարներում լույս տեսան Գ. Անանունի²¹⁹ հոդվածները՝ «Ազգային հարցը և դեմոկրատիան» վերնագրով: Մեր գրքույկը մի պատասխան է այդ հոդվածներին: Վաղուց է, որ այդ պատասխանը գրված է, բայց «ինչ-ինչ» պատճառներով մենք միայն այժմ, ավելի քան մի տարի անցած, հնարավորություն ունենք ազգագրության հանձնելու ներկա գրքույկը²²⁰:

Գ. Անանունի հոդվածների մեջ շոշափած հարցը՝ ազգային-կուլտուրական ավտոնոմիայի մասին՝ հերթական հետաքրքրություն է ներկայացնում այժմ Ռուսաստանում: Այդ հարցի բազմակողմանի քննությունը մեծ կարևորություն ունի մասնավորապես հայ դեմոկրատիայի համար: Մեզանում չկա մի կուսակցություն՝ կղերական թե բուրժուական, «խաղաղամիտ» թե սազատամիտ, որ կողմնակից չլինի ազգային-կուլտուրական ավտոնոմիային: Թե՛ տերտերական «Հավիտը»²²¹, թե՛ հայ վաճառականների օրդան «Մշակը» և թե՛ հայ մանրբուրժուական ու քաղքենիական ինտելիգենցիայի բերան «Հորիզոնը»²²² — բոլորն էլ հայոց ազգի փրկությունը տեսնում են այդ ավտոնոմիայի մեջ:

Գ. Անանունի հոդվածը մի անհաշու փորձ է՝ հիմնավորելու ազգային-կուլտուրական ավտոնոմիայի պահանջը մարքսիստական տեսակետից: Մեր ժամանակներում ի՛նչ ասեք, որ չեն փորձում արգարացնել մարքսիզմով և ո՛վ ասեք, որ իրեն մարքսիստ չի հայտարարում: Առանձնապես ազդեղ ու ալլանդակ ձևեր է ընդունել մարքսիզմի շահագործումը «Մշակ»-ում աշխատող մի խումբ անսկզբունք գրողների կողմից, որոնց գլուխ է անցած Բախչի Իշխանյան²²³ կոչվող մի բախ-

տախնդիր: Բարոյական ամենատարրական սկզբունքներից զուրկ այդ քրեական տիպը հանդես է եկել նորից հայ ընթերցողի առաջ «մարքսիստի» անունով: Այդ պարունը այնքան է կապված ժամանակակից բանվորության ազատագրական շարժման հետ, — բարոյապես թե իրապես, — որքան Տիրեթի Դալայ-Լաման, Բայց տեսեք, թե ինչպես է նա կուրծք ծեծում «Մշակ»-ի էջերում՝ հավատացնելու միամիտ հայ ընթերցողին, թե նրա բերանով խոսում է ինքը՝ Կարլ Մարքսը:

Որպիսի՞ դառն հեգնանք. ամենամաքուր գործին մոտենում են ամենակեղտոտ ձեռքերը: Եվ ցավալին այն է, որ գտնվում են մարդիկ, որոնք հավատում են այդ գրական աֆերիստին և գաղափարական մարդ են համարում նրան: Որքան տխուր վկայություն է այդ՝ հայ ընթերցող հասարակության և հայկական գրական բարքերի մասին:

Մենք դեռ առիթ կունենանք, երևի, խոսելու թե՛ այդ պարունի և թե՛ նրան «համբերողաբար» ձեռք մեկնող և նրա հետ միասին «Մշակ»-ում աշխատող մյուս «մարքսիստ» կոչեցյալների մասին: Մենք այստեղ օգտվում ենք միայն առիթից՝ զգուշացնելու տմ հարկն է, որ հալած յուզի տեղ շրնդոնանեն ամեն մի տեղից վեր կացող և իրեն «մարքսիստ» հայտարարող պարունների աղաղակները: Հարկավոր է անխնա հարվածել ու հալածել մարքսիզմը շահագործող ու ապականող այդ բախշիններին:

Եվ հարկավոր է հարվածել ու հալածել նրանց ոչ միայն նրա համար, որ նրանք շահագործում են ու ապականում այդ մեծ ուսմունքը, այլև հանուն գրական բարքերի մաքրության առհասարակ, հանուն Բելինսկու, Չերնիշևսկու մեզ թողած սրբազան գրական ավանդների: Գրականությունը մի տաճար է, ուր կարելի է մտնել միայն մաքուր խղճով և ազնիվ միտումներով: Իսկ երբ մարդիկ մոտենում են այդ տաճարին մանր փառասիրական տենչերով, շահադիտական նպատակներով և խաբեբայական հակումներով, — դա ամենամեծ ոճրագործությունն է, որ կատարվում է ժողովրդի դեմ:

Գ. Ա.-նին մենք չենք դասում այստեղ բախշինների թվում: Մենք նրա հետ սկզբունքային վեճ ենք մղում՝ ցույց տալու համար, որ նա իր աշխարհայացքով և իր առաջադրած ազ-

գային ծրագրով հեռու է մարքսիզմից, որ նա, ըստ ամենայնի, մի սոսկ նացիոնալիստ է: Դրա հետ միասին, — և այդ ամենից գլխավորն է մեզ համար, որովհետև Գ. Ա.-նի գրական-հասարակական դեմքը ինքնըստինքյան հետաքրքրություն չի ներկայացնում, — մենք ուզում ենք ցույց տալ, որ ազգային-կուլտուրական ավտոնոմիան մի վնասակար ու հետադիմական պահանջ է:

Թե որքան հաջողվում է մեզ այդ անել, թողնում ենք դատելու ընթերցողներին:

Այախ

10 հունիսի 1914 թ.